

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: *Tamás Ernő*

Cím: *Feltárul a vértanuk 119 évig ismeretlen sirja*

Forrás: *Pesti Hírlap*

Bp.

(Hely)

1939 VIII. 26.

(Idő)

(Köt. v. füv.)

Osztályozás

92

Hely

Martinovics Ignác

Idő

"1939"

Személy

Feltárul a vértanuk száztizenkilenc évig ismeretlen sirja

Hogyan találták meg Martinovics és társainak csontjait?

Negyedszázada, hogy a véletlen megoldotta a száztizenkilenc éves rejtélyt: megtalálták Martinovics Ignácnak és lefejezett társainak nyughelyét. A székesfőváros akkor harmincezer koronát szavazott meg a vértanuk emlékművére, majd utóbb diszmunkát adott ki emlékeztükre. A mozgalom a világháború miatt abbamaradt és a forradalmak óta még említeni sem szeretik a francia forradalom eszméinek e tragikus sorsú álmodozóit, holott nemcsak a felvilágosodás, hanem a nemzeti ellenállás vértanúi is. Természetes, hogy akkor — mint művelt emberek — a franciaországi átalakulás varázskörébe kerültek, hiszen még az 1848/49-i forradalom vezetőit is az Emberi Jogok Declarációjának eszméikre lelkesítette. Míg Kossuthot az amerikai Egyesült Államok szabadságmozgalma és alkotmánya ihlette, addig a franciás műveltségüket a francia forradalom eszmevilága hatotta át. Nemcsak költőket, mint Petőfi, újságírókat, mint Pálffy Albert, hanem kiváló államférfiakat is, mint Szemere Bertalan, sőt katonákat, mint Nagysándor József, a vértanu-tábornokot. A „magyar jakobinusok” a 48-i átalakulás magvetői, akiket Kossuth és Deák megítélése szerint is törvénytelenül ítéltek halálra.

A száztizenkilenc éves titok

A pör vádlottai közül hetet lefejeztek, huszonhatet bebörtönöztek és kettő öngyilkos lett. Ferenc császár a kivégzések után a vizsgálat és a pör iratait saját titkos levéltárába vitette és Fraknoi Vilmos első kutatásai közben csak a bécsi elővizsgálat iratai kerültek felszínre, amíg aztán a világháború végével felszabadult az udvari titkos levéltár. A kivégzések után a pörrel nemcsak írni, de még beszélni is tilos

volt. 1800-ban Lipcsében jelent meg a „Majestäts Prozess in Ungarn 1795” című németnyelvű röpirat, amely inkább csak vádoló irat, mint ismertetés. Szirmay Antal latinnyelvű, tévedésekkel teli, rosszakaratú emlékirata, Kazinczy Ferenc igazító jegyzéseivel, kéziratban maradt a 80-as évekig, Kazinczy fogsági naplója pedig 1848-ig. Az első magyar nyelvű ismertetés 53 év után Jókai Mór hátfolytatásos cikke az Életképekben, 1848-ban, a sajtó felszabadulása után. Az ismertetések szájhagyományok szerint azt írták, hogy a lefejezettéket a dunamenti halmokon temették el. Az egykori Magyar Hirmondó tudósítása szerint a polgári temetőn kívül hantolták el őket. Így maradt száztizenkilenc évig titokban, hogy hol nyugsznak a vértanuk. 1914-ben aztán a véletlen a rejtély nyitjára vezetett.

Hét kereszt egy régi mérnöki rajzon

Gárdonyi Albert székesfővárosi főlevéltáros 1914 elején egy 1810. évi mérnöki térrajzon hét kereszettel megjelölt helyet vett észre. A jelmagyarázat szerint: „wo die Jakobiner begraben sind”, vagyis, hogy ott nyugsznak a vértanuk. A főváros egykor a „generális kaszálló” — Tábor-tér, vagyis a mai Vermező birtoklásáért pört indított a kincstár ellen. Ebben az iratcsomóban volt a vizivárosi polgári temetőből 1797-ben kihasított katonai temető irata is. Hainiss Frigyes budai hites mérnök 1810. január 19-i jelentése mellett feküdt a térrajz, amelyen a mérnök megjelölte a vértanuk eltitkolt nyughelyét. A térrajz hét keresztre szerint a katonai-temető és a városi vámház közt elterülő háromszögű telken volt a titkos sir.

Gárdonyi felfedezéséről beszámolt a sajtóban és a főváros 1914. január 21-i közgyűlésén ketten is indítványozták a vértanuk nyughelyének felkutatását.

Hét régi csontváz négy sirban

A főváros elrendelte az ismeretlen sir feltárását és megkezdődött a kutatás. A tervrajzon megjelölt hely a Retek-utca 56. számú be nem épített telek: a Kútvölgyi-ut, Budakeszi-ut és a régi katonai temető közt fekvő háromszög alakú, 8899. helyrajzi számú vízmosásos terület. A mérnök éppen azért jelölte meg ezt a helyet, mert szó volt arról, hogy ezt a területet is a polgári temetőből kihasított katonai temetőhöz kapcsolják. Április 29-én Gárdonyi Albert főlevéltáros, Barczén Gyula műszaki főtanácsos és Lindenberg Károly dunajobbparti temetőigazgató egy felügyelő sirásóval, két temetőőrrel és két napszámossal megkezdte az ásást.

A villamossínek mentén lévő tizenhat gesztenyefát állítólag egy Gerliczy bárónő a 80-as években ültette, mert mint a vértanuk rokona, tudott volna nyughelyükről. A gesztenyefák mögött kezdtek meg a futóárkok ásását. Néhány nap múlva már négy méterre haladtak, három hét alatt tizenkét árkot ástak, míg végre rendkívül sok és fáradságos kutatás után éppen május 20-án, az első öt kivégzés száztizenkilencedik évfordulóján, az egyik ásó felvett egy csontot. Járó Mihály felügyelő aznap reggel jelentette a főlevéltárnak, hogy Kövesdi Samu sirásó egy emberi combcsontot talált.

Három nap múltán már feltárták a sírokat. Négy sir volt egymásmellett, az első, a második és a negyedik egyes sir, a harmadik közös sir. Ebben négy csontváz hevert mélyen a földben.

Május 29-én dr. Wildner Ödön fővárosi tanácsnok vezetésével bizottság ment az ásás színhelyére és jelenlétében teljesen felbontották a négy sirt. Dr. Bartucz Lajos — akkor egyetemi tanársegéd — már ott megállapította a bizottság tagjaival, hogy Martinovics Ignác külső sírban porladt, négy igazgatója: Hajnóczky József, Laczkovics János, Szentmarjay Ferenc és gróf Zsigray Jakab a közös sirban, a június 3-án lefejezett Óz Pál és Szolárcsik Sándor pedig egy-egy külön sirban nyugodott. Az egykori sajtóközlemény tehát, ha tárgyelmezésű is, de helyes volt: a vértanuk a polgári